

ANALIZA DRUŠTVENOG I EKONOMSKOG DOPRI- NOSA ŽIVOTNOG OSIGURANJA U BOSNI I HERCE- GOVINI

ANALYSIS OF SOCIAL AND ECONOMIC CONTRIBU- TION OF LIFE INSURANCE IN BOSNIA AND HERZE- GOVINA

Dr. sc. GORAN ĆURIĆ, docent
Ekonomski fakultet Univerziteta “Džemal Bijedić” u Mostaru,

Sažetak: Ovaj rad analizira ulogu industrije životnog osiguranja, gdje se ista u razvijenim zemljama javlja kao pokretač ekonomskog rasta i predstavlja važnu kariku za opće zdravstveno i finansijsko blagostanje stanovništva. S druge strane sektor životnog osiguranja u Bosni i Hercegovini nema ulogu kakvu isti ima u razvijenim zemljama, a zaostaje i za razvijenijim zemljama našeg regiona. Fokus rada je stavljen i na analizu problema i prijedloge rješenja obzirom da industrija životnog osiguranja ima ključni doprinos u generiranju dugoročnog ekonomskog rasta podržavajući realnu potrošnju i promet na tržištima kapitala, što je potrebno i u BiH. U fokusu ovog rada će biti i kretanja u sektoru životnog osiguranja u vremenu COVID-19 pandemije, kako u razvijenim zemljama tako i u BiH.

Ključne riječi: Osiguravajuća društva, životno osiguranje, finansijska zaštita, finansijski sektor, ekonomski rast

Abstract: This paper analyzes the role of the life insurance industry, where it appears in developed countries as a generator of economic growth and is an important link for the general health and financial well-being of the population. On the other hand, the life insurance sector in Bosnia and Herzegovina does not have the role it has in developed countries, and it lags behind the more developed countries in our region. The focus of the paper is also on the analysis of problems and proposed solutions, given that the life insurance industry has a key contribution to generating long-term economic growth by supporting real consumption and trade in capital markets, which is also needed in B&H. The

focus of this paper will be also on effects on the life insurance sector during the COVID-19 pandemic in developed countries and B&H.

Key words: *Insurance companies, life insurance, financial protection, financial sector, economic growth*

UVOD

Industrija životnog osiguranja u razvijenim zemljama doprinosi ekonomskom rastu i predstavlja važan faktor za opće zdravstveno i finansijsko blagostanje stanovništva. Ova finansijska industrija također doprinosi dugoročnom ekonomskom rastu podržavajući realnu potrošnju i promet na tržištima kapitala. Kao institucionalni investitori, kompanije za životna osiguranja igraju ključnu ulogu u finansiranju privrednih subjekata sa smanjenim mogućnostima zaduženja iz drugih izvora, realizaciji različitih ulaganja i otvaranju radnih mjesta. Što se tiče sektora osiguranja u BiH, on predstavlja drugi po veličini sektor (najdominantniji je bankarski sektor) s tim da je potrebno dodatno ojačati segment životnog osiguranja, kako bi se dugoročna sredstva mogla usmjeriti na finansiranje domaćeg realnog sektora. U BiH još uvijek dominantan udjel ukupne premije odlazi na segment neživotnih, i to relativno obaveznijih oblika osiguranja. S druge strane, ulazak u treću deceniju 21. vijeka pamtit će se u modernoj historiji, kao jedan od najvećih izazova za ljudsku populaciju. Pandemija COVID-19 donijela je ogromne gubitke, a što se tiče životnog osiguranja ostvaren je pad prihoda od premija na globalnom nivou, što je prvi tržišni pad ove vrste osiguranja od 2008. godine. Veliki rast isplaćenih osiguravajućih događaja posebno se očitovao u manje razvijenim zemljama, kao što je i Bosna i Hercegovina gdje su zbog nedostatka zdravstvene zaštite zabilježene prilično visoke stope mortaliteta od COVID-19.

ŽIVOTNO OSIGURANJE KAO PROIZVOD NA TRŽIŠTU OSIGURANJA

Osiguravajuća društva (kompanije) danas predstavljaju izuzetno značajne nebankarske finansijske institucije. Ove kompanije se često javljaju kao prvoklasni investitori u najrazličitije finansijske instrumente obzirom na značajne iznose kapitala sa kojim raspolažu. Međutim, potrebno je naglasiti da se osiguravajuća

djelatnost u principu klasificira u dvije glavne skupine: **(1) životno osiguranje i (2) osiguranje imovine i osiguranje od nezgode (neživotno osiguranje).**¹

Za milione ljudi koji traže zaštitu od rizika od gubitka prihoda koji mogu rezultirati zbog prijevremene smrti, invaliditeta ili odlaska u penziju industrija životnog osiguranja se javlja kao prvoklasni pružatelj garantirane finansijske zaštite, promotor dugoročne finansijske sigurnosti i sigurnosti osiguranika i onih koji ovise o njima. Današnja industrija životnog osiguranja nudi tri primarne vrste proizvoda osiguranja, prve dvije pokrivaju rizik povezan sa smrću (rizik mortaliteta i dugovječnosti) i posljednja kategorija koja se bavi zdravstvenim rizikom (rizik od morbiditeta). Ovi proizvodi uključuju:²

Životno osiguranje. Kao što naziv implicira, životno osiguranje pruža finansijsku zaštitu od prerane smrt osiguranika drugima koji zavise od prihoda koje osiguranik zarađuje. Uz tipičnu policu životnog osiguranja, ugovaratelj osiguranja plaća osiguravatelju ugovorenu premiju svake godine sve dok je pokriće na snazi ili do smrti, nakon čega osiguravatelj isplaćuje paušalni iznos korisnicima ugovorene police.

Rentno osiguranje. U svom najjednostavnijem obliku, pojedinac plaća paušalnu premiju u zamjenu za tekući, zagarantirani novčani tok za vrijeme trajanja rente. Posljednjih decenija, ugovori o doživotnim rentama stekli su popularnost među starijom populacijom u razvijenim zemljama kao vid osiguranja od rizika nadživljavanja nečije finansijske imovine.

Osiguranje u slučaju invaliditeta i za dugoročnu njegu. Osim rizika od smrtnosti, pojedinci su izloženi zdravstvenom riziku koji uzrokuje privremeni ili trajni gubitak radne sposobnosti (invaliditet) i/ili privremeni ili trajni gubitak sposobnosti za samostalni život (dugoročna njega). Osiguranje u slučaju invaliditeta i za dugotrajnu njegu najmanje je zastupljena kategorija proizvoda životnog osiguranja.

DOPRINOS SEKTORA ŽIVOTNOG OSIGURANJA RAZVOJU FINANSIJSKOG TRŽIŠTA U BIH

Struktura imovine/obaveza osiguravatelja života pruža stabilnost finansijskim tržištima, posebno tijekom finansijskih kriza. Budući da deponenti u bankama mogu povući svoje depozite u bilo kojem trenutku, struktura bankarskih obaveza

---

1 Mishkin F. S., Eakins S. G., „Financijska tržišta + institucije“, MATE Zagreb, 2005., str. 521

2 Vidjeti u: Cummins D., Cragg M., Zhou B., deFonseka J., The Social and Economic Contributions of the Life Insurance Industry, 2018, str. 1

je sama po sebi manje pouzdana i stabilna. Ovaj rizik se može manifestirati u onome što je poznato i kao finansijska panika ili povlačenje depozita iz banaka.

Temeljne aktivnosti društava za osiguranje života manje su bile pogođene udarima finansijske krize nego komercijalne banke i ostale finansijske institucije i posrednici, obzirom da se životno osiguranje ne oslanja na veleprodajno finansiranje, već na rezerve svojih ugovaratelja, pa su relativno otporni na navedene oblike panika i povlačenja sredstava. Dugoročno stabilno finansiranje od strane osiguranika i stabilan neto novčani tok u periodu udara finansijske krize su u velikoj mjeri smanjili potrebu društava za osiguranje života da prodaju imovinu na opadajućem tržištu.

Ukoliko analiziramo dostupne podatke za 2019. godinu u Bosni i Hercegovini, možemo zaključiti da je izostao precizan ekonomski program za značajniji rast bosanskohercegovačke privrede, kako zbog političke krize koja je već duže vrijeme prisutna u BiH, tako i globalnih kretanja, ali i da su i nominalni i realni BDP imali stope rasta u odnosu na prethodnu godinu. Domaći sektor osiguranja je zabilježio rast premije od primjetnih 7,01% u odnosu na 2018. godinu, te je ista vrijedila 762.780.531 KM. Iako stabilan, domaći sektor osiguranja nije još dovoljno razvijen i suočen je sa nizom izazova i problema koje treba riješiti kako bi zauzeo poziciju koju može i treba imati u okvirima bh finansijskog sektora.³ Naime, sektor osiguranja i reosiguranja učestvuje sa 1,97 milijardi KM ili 5,37% u ukupnoj aktivni bh finansijskog sektora, čija je vrijednost 2019. godine iznosila oko 36,65 milijardi KM što svakako predstavlja problem i jasno ukazuje da se radi o relativno malom udjelu s obzirom na važnost osiguravajućih društava kao institucionalnih investitora. Budući da domaćim sektorom finansijskih usluga dominiraju banke sa učešćem od 88,70% u aktivni finansijskog sektora, pri čemu je učešće stranog kapitala (privatnog i državnog) u bankarskom sektoru BiH u 2019. godini iznosilo oko 86,1%⁴ u FBiH i oko 74,9%⁵ u RS, rast učešća sektora osiguranja u ukupnoj aktivni finansijskog sektora u BiH je više nego potrebno, posebno kada znamo da je u ovom sektoru odnos većinskog domaćeg prema većinskom stranom kapitalu otprilike 43,57% prema 56,43%, što je znatno povoljniji odnos.

Što se tiče broja osiguravajućih društava i vlasničke strukture istih, na bosanskohercegovačkom tržištu je tijekom 2019. godine aktivno poslovalo 26 društava za osiguranje, pri čemu je 14 društava sa većinskim domaćim kapitalom i 12 društava sa većinskim stranim kapitalom, te 1 društvo za reosiguranje sa dominantim domaćim kapitalom. Učešće premije neživotnog osiguranja u ukupnoj

3 Vidjeti u: Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini“, 2019 Godišnji izvještaj, str.

4 Vidjeti šire u: Informacija o subjektima bankarskog sistema Federacije Bosne i Hercegovine sa stanjem na dan 31.12.2019. godine, str. 22

5 Vidjeti šire u: Izvještaj o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske za period 01.01.2019. - 31.12.2019. godine, str. 15

premiji iznosilo je oko 79,23% dok se učešće premije životnog osiguranja kretalo oko 20,77%. Ovakav omjer svakako ne ide u prilog intenzivnijem razvoju kako finansijskog sektora, tako ni bh ekonomije. Ukupna premija neživotnog osiguranja ostvarila je rast od 6,12%, dok je premija životnog osiguranja zabilježila rast od čak 10,55%.⁶ Porast premije životnog osiguranja rezultirao je iz veće aktivnosti osiguravajućih društava na promociji značaja životnog osiguranja, uvođenja novih proizvoda, a u određenoj mjeri i zbog bolje opće ekonomske situacije u Bosni i Hercegovini. Također, veći broj banaka je posljednjih godina kao uvjet za odobravanje kredita potencirao zaključivanja polica životnih osiguranja kod osiguravajućih društava kao jednog od atraktivnijih instrumenta obezbjeđenja odobrenih kredita.

DOPRINOS SEKTORA ŽIVOTNOG OSIGURANJA EKONOMSKOM RASTU BIH

Ekonomska literatura u posljednjih 20 godina dokumentirala je u raznim međunarodnim studijama da ekonomije zemalja sa razvijenim finansijskim sistemima (bankarski sektor, sektor osiguranja i tržište kapitala) napreduju brže od zemalja sa manje razvijenim finansijskim sistemima. Također, sektor životnog osiguranja:⁷ 1) pospešuje finansijsku stabilnost i rast, te ublažavanje gubitaka, 2) omogućava efikasnije upravljanje rizikom, 3) nadopunjava socijalno osiguranje, 4) olakšava trgovinu, 5) mobilizira štednju i 6) potiče efikasniju raspodjelu kapitala.

Koristi za privredu se svakako mogu sagledati sa više aspekata. Prije svega, životno osiguranje pomaže usmjeriti štednju velikog dijela stanovništva, u obliku premija životnog osiguranja i uplata anuiteta, u produktivna, dugoročna ulaganja. Drugo, kompanije životnog osiguranja su jedinstvene i po svom fokusu na usklađivanje dugoročnih obaveza s ulaganjima u dugoročne vrijednosne papire sa fiksnim prihodom. Treće, ovaj dugoročni fokus osigurava stabilnost privrede sveukupno. Četvrto, industrija životnog osiguranja igra ključnu ulogu na tržištu privatnih kreditnih plasmana. Razvojem specijalizirane stručnosti za analizu i praćenje rizika, društva za životno osiguranje pružaju pouzdano finansiranje segmentu zajmoprimaca koji nisu dobro opsluženi od ostalih sektora finansijskog sistema. Konačno, industrija životnog osiguranja doprinosi državnoj i lokalnim privredama.

Kompanije za osiguranje života, banke i tržišta kapitala komplementarni su u podsticanju ekonomskog rasta. Razlog tome je što svaka vrsta finansijske

⁶ Empirijski podaci pruzeti iz: Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini, 2019 Godišnji izvještaj, str. 33, 38 i 43

⁷ Cummins D., Cragg M., Zhou B., deFonseka J., op. cit., str. 11

institucije služi kao jedinstveni kanal za finansiranje i generalno poboljšava efikasnu alokaciju kapitala privatnim kompanijama i javnim institucijama. Institucionalni investitori, poput osiguravajućih kompanija, doprinose efikasnoj alokaciji kapitala prvenstveno zbog dubinske analize koju obavljaju pri donošenju odluka o ulaganju. Učinkovita analiza i praćenje projekata poboljšavaju opći kvalitet ulaganja i potiču privatno poduzetništvo, čime se ubrzava ekonomski rast. Ove investicije uključuju ulaganja u infrastrukturu, nekretnine i druge oblike dugoročnih projekata u različitim industrijama u okviru realnog sektora. Društva za osiguranje života pružaju vrijedne usluge penzionim fondovima, poput obrade plaćanja i upravljanja investicijama.

U kontekstu BiH, osim društava za osiguranje i reosiguranje, na tržištu ovog tipa finansijskog posredovanja poslovalo je i 1.171 posrednika, i to 1.078 fizičko lice i 93 pravnih lica. Od ukupnog broja posrednika - fizičkih lica, bilo je 1.049 zastupnika i 29 brokera u osiguranju. S druge strane posrednike - pravna lica činilo je 67 društava za zastupanje i 26 brokerskih društava⁸.

Tabela 1. Vrste osiguranja kojim se bave bh osiguravajuća društva i njihova vlasnička struktura, 31.12.2019. godine

Vlasništvo	Neživot	Život	Kompozitna	Reosiguranje	Ukupno
Domaće	13	0	1	1	15
Strano	3	0	9	0	12
Ukupno	16	0	10	1	27

Izvor: Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini, 2019 Godišnji izvještaj, str. 33

Nedovoljna razvijenost sektora osiguranja ogleda se i u činjenici da u BiH u biti i ne postoje kompanije za osiguranje života, bar ne u onom pravom smislu riječi, već društva koja između ostalog pružaju različite tipove usluga osiguranja života.

Iako je udjel sektora osiguranja i reosiguranja u ukupnoj aktivni domaćeg finansijskog sektora svega oko 5,4%, ukupna premija u BiH u 2019. godini je iznosila 762.780.531 KM, što je za 7,01% više nego u 2018. godini, pri čemu na društava sa sjedištem u FBiH otpada 69,75% ukupne premije, dok je udjel društava sa sjedištem u RS-u 30,25%. Od ukupno ostvarene premije osiguranja u 2019. godini 604.343.574 KM (79,23%) odnosi se na poslove neživotnog osiguranja, a 158.436.957 KM (20,77%) na poslove životnog osiguranja.⁹

⁸ Empirijski podaci pruzeti iz: Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini, 2019 Godišnji izvještaj, str., 33

⁹ Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini, 2019 Godišnji izvještaj, str. 38

Potvrda da je kupovna moć određenog dijela domaćeg stanovništva na zavidnom nivou, te da je posljednjih godina došlo do značajnije osvještenosti i educiranosti bh građana o prednostima alternativnih oblika štednje srednjeg i dugog roka, svakako je podatak o značajnom rastu u području životnog osiguranja od 10,55% u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu. Ono što je slaba tačka u ovom pozitivnom trendu jeste dominacija stranog kapitala kod kompozitnih osiguravajućih društava zbog čega su dugoročna sredstva po osnovu premija životnog osiguranja uglavnom investirana na ino-tržištima.

Tabela 2. Tržišni udjel pet najvećih društava na tržištu životnog osiguranja u BiH (u %) i HHI

	2016.	2017.	2018.	2019.
Tržišni udjel pet najvećih društava	84,40%	83,08%	85,69%	87,29%
HHI	1.679	1.609	1.695	1.705

Izvor: Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini, 2019 Godišnji izvještaj, str. 40

Tabela 3. Tržišni udjel pet najvećih društava na tržištu neživotnog osiguranja u BiH (u %) i HHI

	2016.	2017.	2018.	2019.
Tržišni udjel pet najvećih društava	43,28%	41,15%	44,98%	44,72%
HHI	596	563	624	619

Izvor: Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini, 2019 Godišnji izvještaj, str. 41

Na temelju navedenog može se zaključiti da je tržište životnog osiguranja u 2019. godini umjereno koncentrirano kao i prethodnih godina, dok je u segmentu neživotnog osiguranja za period 2016. – 2019. godine vrijednost HHI-a bila ispod 1.000 što znači da je tržište neživotnog osiguranja u BiH visoko konkurentno, odnosno nekoncentrirano tržište.

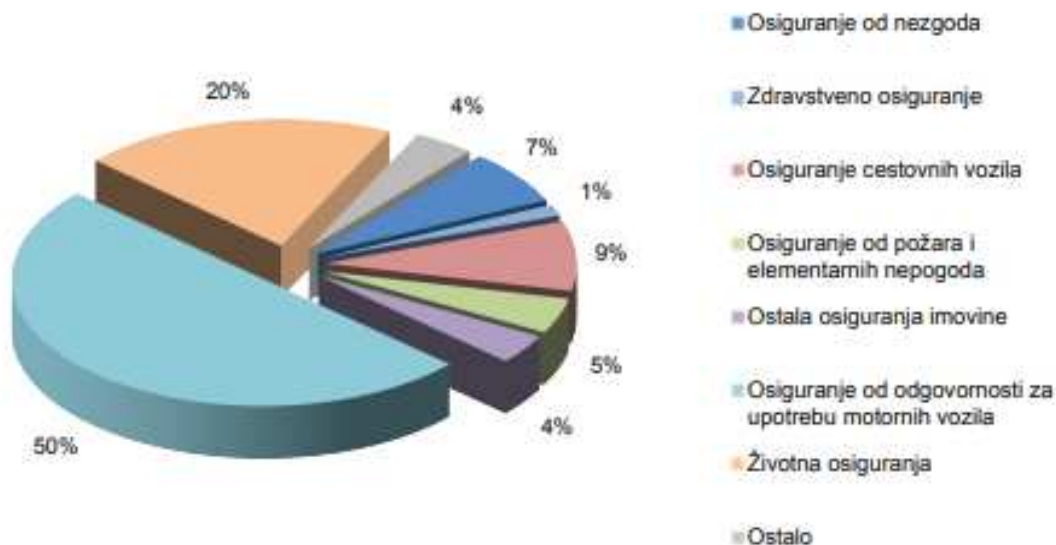
Tabela 4. Tržišni udjel pet najvećih društava na ukupnom tržištu osiguranja u BiH (u %) i HHI

	2016.	2017.	2018.	2019.
Tržišni udjel pet najvećih društava	41,35%	39,21%	41,94%	41,43%
HHI	555	535	583	574

Izvor: Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini, 2019 Godišnji izvještaj, str. 42

HHI indeks je u ukupnom sektoru osiguranja za period 2016. – 2019. godine također imao vrijednost manju od 1.000 što ukazuje da se opet radi o tržištu visoke razine konkurencije ili nekoncentriranom tržištu.

Slika 1. Udjel različitih oblika osiguranja u ukupnoj premiji u BiH u 2019. godini

Izvor: Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini, 2019 Godišnji izvještaj, str. 44

Budući da se tržište osiguranja u Bosni i Hercegovini promatrano u cjelini na temelju navedenog indeksa može smatrati nekoncentriranim i konkurentnim, potencijali za podizanje nivoa efikasnosti u poslovanju osiguravajućih kompanija u BiH kako kroz veću diverzifikaciju usluga tako i kroz veću zastupljenost neobaveznih tipova osiguranja i investiranje sredstava na domaćem tržištu su zaista veliki.

Problemi sa kojima je suočena domaća industrija osiguranja svakako su:

- 1) *Nizak obim premije (vs. nominalnom BDP)*
- 2) *Dominacija u strukturi premije (obaveznog) neživotnog vs. životnog osiguranja*
- 3) *Menadžment, odnosno pravilna identifikacija, procjena i tretman visokih rizika, posebno uključujući odgovarajući izračun premije, diverzifikaciju proizvoda i dimenzioniranje kapitala*
- 4) *Rigidnost strukture portfolija na osnovu zakonskih i kadrovskih limita*
- 5) *Parceliran regulatorni okvir*
- 6) *Efekat globalizacije na udjel inostranog kapitala i suboptimalnu koncentriranost sektora*

Sa aspekta analize obima premije osiguranja prema nominalnom BDP-u za razvijene zemlje EU, poput Velike Britanije i Njemačke, vidljivo je da njihov udjel ukupne premije osiguranja prema BDP-u od 10,4% i 6,3% respektivno ukazuje na značajnu razvijenost njihovih sektora osiguranja. Također, analizirane zemlje našeg regiona koje su članice EU, tj. Slovenija i Hrvatska sa svojim udjelima od 5% odnosno 2,6% respektivno također ukazuju na trendove jačanja uloge sektora osiguranja u njihovim sistemima.¹⁰ Udjel premije prema BDP-u BiH kreće se oko 2,17%, dok je prosječna premija po glavi stanovnika u 2019. godini u iznosila 218,88 KM.¹¹ S druge strane u Hrvatskoj je prosječna premija iznosila oko 2.589 HRK (675,24 KM), Sloveniji 1.257 \$ (2.106,48 KM), Velikoj Britaniji 5.041 \$ (8.447,73 KM), a Njemačkoj 3.095 \$ (5.186,61 KM). Ovakvi podaci potvrđuju još uvijek nedovoljnu razvijenost bh sektora osiguranja kako sa aspekta vrijednosti ukupne premije, premije po glavi stanovnika, tako i sa aspekta njenog udjela prema BDP-u.¹²

U portfoliju osiguravajućih društava najveći udjel imaju obavezni oblici osiguranja. Učešće premije neživotnog osiguranja u ukupnoj premiji u 2019. godini iznosilo je oko 79,23%, dok se učešće premije životnog osiguranja kretalo oko 20,77% što ne ide u prilog intenzivnijem razvoju kako finansijskog, tako ni realnog sektora.

Stabilnost i uspjeh bh sektora osiguranja izravno ovisi o strukturiranju

---

¹⁰ Podaci preuzeti sa: <https://www.statista.com/statistics/1060920/insurance-penetration-europe-by-country/>

¹¹ Podaci dobiveni na osnovu vlastitog izračuna autora na temelju podataka preuzetih iz Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini, 2019 Godišnji izvještaj

¹² Vrijednost premije po glavi stanovnika za Hrvatsku je preuzeta iz 2020. KLJUČNE INFORMACIJE o tržištu osiguranja u Republici Hrvatskoj, str. 8, te je vrijednost u KM preračunata na temelju kursne liste Centralne banke Bosne i Hercegovine na dan 31.12.2019. godine. Podaci za premije po glavi stanovnika za Sloveniju, Veliku Britaniju i Njemačku preuzeti sa <https://data.oecd.org/insurance/gross-direct-insurance-premiums.htm>, te preračunati na temelju kursne liste Centralne banke Bosne i Hercegovine na dan 31.12.2019. godine.

portfolija osiguravajućih društava koji posluju na našem domaćem tržištu, koja iste i formiraju kada se utvrde dati rizici koje treba dalje transferirati. Budući da postoje i naučni i zakonski, ali i praktični kriteriji strukturiranja portfolija i disperzije rizika, oni nisu na isti način aplikativni u svim zemljama.

Također, veliki izazov za bh sektor osiguranja svakako je strukturiranje privremeno raspoloživih količina novca investicionog portfolija. Osiguravajuća društva moraju uložiti privremeno raspoloživa sredstva koja se prikupljaju putem premija osiguranja, i to na način koji će donjeti najbolje moguće prinose, a da s druge strane neće ugroziti isplatu prijavljenih šteta nastalih po osnovu ugovora o osiguranju, tj. bez ugrožavanja potrebne razine likvidnosti i solventnosti.

Sa aspekta zakona iz oblasti sektora osiguranja u Bosni i Hercegovini vidljivo je da je oblast osiguranja regulirana različitim zakonima u entitetima, te se i nadzorna funkcija realizira odvojeno, tj. putem Ureda za osiguranje FBiH i posebnog odjela Ministarstva finansija RS, što je značajna otežavajuća okolnost. Također, kako na nivou FBiH tako i RS-a, izrađivani su nacrti određenih novih zakona koji nisu bili do kraja usklađeni međusobno. Nije teško razumijeti da bi se domaćoj industriji osiguranja primjenom novih propisa omogućila stvarna ravnopravna pozicija u odnosu na strane osiguravajuće kompanije.

Također, problem se ogleda i u činjenici da na bh tržištu osiguranja nije adekvatno spriječena nelegalna strana konkurencija, koja je ionako ušla u sve segmente domaćeg finansijskog sistema, što je domaće osiguravajuće kompanije stavilo u neravnopravan, te za poslovnu ekspanziju izuzetno nepovoljan položaj, posebno u segmentu životnog osiguranja.

Rješenja navedenih problema svakako su:

- a) Politička stabilizacija
- b) Opći ekonomski razvoj na osnovu adekvatne strukturne politike
- c) Porezne stimulacije
- d) Razvoj finansijskog tržišta, posebno finansijskih instrumenata, uključujući one kombinirane namjene
- e) Unaprijeđenje regulative portfolija u smislu odnosa: domaćih vs. inostranih ulaganja; državne vs. korporativne obveznice i; berzanske vs. neberzanske dionice
- f) Edukacija stanovništva o potencijalima, odnosno benefitima od datih institucija
- g) Primjena adekvatnih naučnih metoda uz nijansiranje rješenja
- h) Unaprijeđenje generalne regulative u odnosu na djelatnost nadzora, udjel inostranog kapitala, stepen koncentriranosti sektora i pojavu specijaliziranih državnih institucija

Politička stabilizacija veoma je bitna za razvoj osiguravajuće djelatnosti budući da se stabilizacija i razvoj sektora osiguranja također nalaze u progamima Vlada u Bosni i Hercegovini. Ona je svakako osnov za nastavak reformskog procesa koji je garancija bržeg ekonomskog rasta, usklađivanja zakonske regulative sa onom u EU, rasta investicija, rasta zaposlenosti i životnog standarda stanovništva isl., a što se u konačnici pozitivno efektira i na cjelokupni domaći finansijski sistem, te tako i na sektor osiguranja.

Razvoj realnog sektora podstaci će značajniji razvoj različitih segmenata finansijskog sektora pa i samog sektora osiguranja zbog čega dosadašnje pozitivne trendove u okviru domaćeg sektora osiguranju treba podsticati i u okvirima predstojećih strukturnih reformi.

Također, korisno je razmotriti različite opcije kao što su porezne olakšice za različite oblike dugoročne finansijske štednje, prije svega za životna osiguranja, dobrovoljna penziona osiguranja, stambenu štednju isl., što je bio slučaj i u nekim zemljama našeg regiona.

Razvoj domaćeg sektora osiguranja, osim ekspanzije dobrovoljnih oblika osiguranja, u značajnoj mjeri zavisi i od razvoja finansijskog tržišta i instrumenata. Kako su visokokvalitetni instrumenti dominantno u fokusu ulaganja osiguravajućih kompanija to bi se posebno odnosilo na snažniji razvoj tržišta instrumenata duga, kako javnog tako i privatnog izdanja. Pozitivna koreliranost aktivnosti osiguravajućih kompanija sa obimom trgovanja na finansijskom tržištu je u savremenim finansijskim sistemima neupitna, te je realno očekivati da bi sa ekspanzijom ponude kvalitetnijih finansijskih instrumenata i adekvatnijim radom finansijskog tržišta i domaće osiguravajuće kompanije intenzivirale svoje investicione aktivnosti.

Domaći zakonski propisi trebaju biti podsticajni, a ne ograničavajući faktor za rast i razvoj sektora osiguranja, jer razina kvalitete zakonske regulative svakako predstavlja jedan od temeljnih faktora koji izravno doprinosi rješavanju navedenih problema.

Stanovništvo treba educirati o većim pravima, bržoj i jednostavnijoj usluzi koju pružaju oblici životnog osiguranja, pravima korisnika na isplatu osigurane svote i pripisane dobiti već nakon 5 ili 10 godina uplata (što je kraći rok u odnosu na ugovoreno razdoblje) koje osiguranik životnog osiguranja imenuje kao i na veću svotu isplate u slučaju smrti osiguranika. Pažnju treba skrenuti i na potrebu rasta vlasničkog udjela domaćeg kapitala kod društava u sektoru životnog osiguranja što bi imalo pozitivne efekte na investicione aktivnosti osiguravajućih kompanija na domaćem finansijskom tržištu.

Osim početnog prikupljanja potrebnih podataka i aktuarskih izračuna, osiguravajuća društva moraju forimirati vlastiti rizik/prinos portfolio koji mora zadovoljiti adekvatne principe diverzifikacije prilikom ulaganja privremeno raspoloživih sredstava.

Rješenja su također i u snažnijoj zakonodavnoj ulozi Agencije za osiguranje BiH i stvaranju jedinstvenog nadzora na državnom nivou, liberalizaciji tržišta osiguranja koja se podrazumijeva u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, obaveznoj izradi novog ili pak sveobuhvatnijoj doradi postojećeg zakonodavstva kako bi došlo do adekvatne implementacije EU direktiva isl.

Tabela 6. Podaci za BDP i vrijednost premije životnog osiguranja (u milionima KM, 2015. – 2020.)

Godine	BDP	Premija - životno osiguranje
2015.	28.148	124
2016.	29.899	129
2017.	31.332	139
2018.	33.408	143
2019.	35.229	158
2020.	35.360	156

Izvor: Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini, 2018 Godišnji izvještaj, str. 11 i 39, 2020 Godišnji izvještaj, str. 11 i 39

Tabela 7. Utjecaj nezavisne varijable na BDP BiH¹³

Nezavisna varijabla	R^2	β	Sig.
Premija životnog osiguranja	0,968	0,984	0,000

Iz rezultata linearne regresije i bivarijantne korelacije vidimo da je model pokazao visoku eksplanatornu moć ($= 96,8\%$). Model je u potpunosti statistički signifikantan (sig. = 0,000).¹⁴ Prisutna je i pozitivna koreliranost nezavisne varijable sa kretanjem BDP-a, odnosno povećanje vrijednosti premije životnog osiguranja za 1 milion KM rezultira u rastu BDP-a za 984 hiljade KM ($\beta = 0,984$). Na temelju navedenog bi se moglo zaključiti da je uloga sektora životnog osiguranja u finansiranju bh realnog sektora i njegovom daljnjem razvoju izuzetno značajna, ali obzirom na strukturu domaćeg sektora osiguranja, te druge specifičnosti u uzajamnom djelovanju finansijskog i realnog sektora u

¹³ Analiza provedena putem SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) softverskog paketa. Izvorni rezultati se nalaze u Prilogu rada str. 18

¹⁴ Model je statistički signifikantan ako je sig. $\leq 0,05$

našoj zemlji, dobivene rezultate treba tretirati sa rezervom. Svakako je važno da u okviru drugog najrazvijenijeg segmenta finansijskog sektora BiH, udjel životnog osiguranja bude veći i da dugoročna sredstva po osnovu premija životnog osiguranja budu, uz funkciju pružanja adekvatne finansijske zaštite osiguranika, stavljena i u funkciju finansiranja i razvoja bh ekonomije.

UTJECAJ COVID-19 PANDEMIJE NA SEKTOR ŽIVOTNOG OSIGURANJA

Globalno promatrano, pandemija COVID-19 je uzrokovala zabrane kretanja i poslovanja, što je vodilo gubicima poslovnih subjekata, rastu stope nezaposlenosti, rastu broja oboljelih i rastu mortaliteta, pri čemu je posljedice imao i sektor osiguranja. Osim isplate šteta, jer su kompanije životnog osiguranja u cilju solidarnosti sa svojim klijentima uključile štete od pandemije u police osiguranja života iako pri ugovaranju police navedena pandemija nije bila aktuelna, ona je prouzrokovala manji obim prodaje polica životnog osiguranja, a samim tim je umanjila i dobit kompanija za osiguranje života. U isto vrijeme, ovisno o stopi razvoja pojedinačnog tržišta (mjereno prema vrstama osiguranja koje su dominantne) i ekonomiji općenito (uključujući zdravstveni sistem), posljedice na lokalnom nivou su različite, ponekad potpuno suprotne. Tako u segmentu neživotnih osiguranja, na razvijenijim tržištima, zabilježeni su značajni iznosi potraživanja po osnovu nadoknade gubitaka poslovnih subjekata zbog prekida poslovanja, dok su se na manje razvijenim tržištima bilježili bolji poslovni rezultati zbog smanjenja isplata po osnovu različitih potraživanja (prestanak poslovanja, nekorištenje opreme i vozila itd.).

Što se tiče životnog osiguranja, procijenjeni pad prihoda od premija na globalnom nivou je oko 4% (približno 500 milijardi KM)¹⁵, što je prvi tržišni pad ove vrste osiguranja od perioda globalne finansijske krize iz 2008. godine. Nadalje, broj potraživanja zbog bolesti, nezaposlenosti, smrti itd. značajno je porastao, što je dovelo do pada finansijskih poslovnih rezultata do 70% u odnosu na prethodni period, u nekim slučajevima i do gubitaka. Značajan rast isplaćenih šteta posebno se očitovao u manje razvijenim zemljama, kao što je i Bosna i Hercegovina gdje su zbog nedostatka zdravstvene zaštite zabilježene prilično visoke stope mortaliteta od navedene pandemije. Ipak, postojanje osiguravajućih društava proizlazi između ostalog i iz ovakvih kriznih situacija, zbog čega novonastali nepovoljni događaji ni na koji način nisu ugrozili njihovo poslovanje i stabilnost.

---

¹⁵ Podatak preuzet sa: <https://amcham.ba/bhs/blog-post/11/utjecaj-pandemije-covid-19-na-trziste-zivotnog-osiguranja>

Značajan broj osiguravajućih društava u razvijenim zemljama već je implementirao rješenja koja uključuju predviđanje očekivanog životnog vijeka podnositelja zahtjeva, kao i omogućavanje dostupnosti ponuda životnog osiguranja putem interneta. Taj se trend nastavio i tijekom pandemije, a sve više kompanija uvelo je tzv. „Ubrzano osiguranje“, dok su ga oni koji su ga već imali dodatno poboljšali. Shodno tome, dobivanje životnog osiguranja postalo je dostupnije, brže i lakše većem broju zainteresiranih klijenata.

Što se tiče Bosne i Hercegovine, s obzirom na zakonska i regulatorna ograničenja, proces digitalizacije spriječava zaključivanje ugovora o životnom osiguranju putem internetskih platformi. Navedena pandemija je svakako potaknula brojne inicijative u ovom kontekstu, a za očekivati je da će kompanije čije su matične kompanije sa sjedištem u razvijenijim zemljama voditi proces digitalizacije na cijelom tržištu osiguranja u BiH i koristiti znanja i mogućnosti koja nude rješenja koja su kreirana kao odgovor na situaciju uzrokovanu COVID-19 pandemijom. Posljednji udari na zdravstvene sisteme širom svijeta utjecali su na promjenu percepcije o potrebi životnog osiguranja. Dok se ranije na proizvode životnog osiguranja gledalo kao na luksuze proizvode, danas isti sve više predstavljaju istinsku potrebu svakog pojedinca.

Tako je u susjednoj Srbiji u 2020. godini zabilježen primjetan porast ukupne premije životnog osiguranja za oko 4% u odnosu na 2019. godinu (23.481.706.000 : 22.584.062.000 dinara)¹⁶, što ukazuje na to da ljudi postaju svjesni rizika uzrokovanih pandemijom i značaja zaštite vlastitih života. U razvijenim zemljama većina korisnika životnog osiguranja je tokom pandemije preispitala svoje finansijske planove u smislu osiguranja, dok su mnogi upravo zbog rizika uzrokovanih COVID-19 pandemijom po prvi put zaključili ugovor o životnom osiguranju. Međutim, tržište životnog osiguranja u Bosni i Hercegovini je zabilježilo pad vrijednosti premije u 2020. godini (Tabela 4.6.) iako su društva za osiguranje obavijestila sve osiguranike da će i štete prouzokovane pandemijom COVID-19 biti isplaćene po ranije ugovorenim policama, što je dodatno produbilo jaz između ostalih neživotnih segmenata osiguranja i segmenta životnog osiguranja na našem tržištu. Što se tiče BDP-a (Tabela 4.6) treba ukazati da je i pored iskazanog rasta nominalne vrijednosti ipak zabilježena negativna stopa rasta realnog BDP-a (-4,60%)¹⁷ u 2020. godini, što je potvrda pada privredne aktivnosti uzrokovane pandemijom. Ovo svakako ne može osporiti činjenicu da pandemija COVID-19, kao i odgovor zdravstvenog sistema na nju nisu podigli svijest građana o potrebi životnog osiguranja, ali je potvrđena činjenica da društva za osiguranje života moraju uložiti dodatna sredstva u edukaciju o tome šta ova vrsta zaštite predstavlja i kako na najdirektniji način može pomoći u okolnostima

¹⁶ https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/osiguranje/godisnji/god_T1_2020.pdf
https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/osiguranje/godisnji/god_T1_2019.pdf

¹⁷ Vidjeti u: Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini, 2020 Godišnji izvještaj, str. 11

neizvjesnosti koje nastaju u ovakvim i sličnim okolnostima. Također, ne može se osporiti i nedostatna platežna moć velikog broja domaćinstava u BiH zbog čega proizvod životnog osiguranja i pored potrebe za istim ostaje i dalje svojevrsni luksuzni finansijski proizvod.

ZAKLJUČAK

Životno osiguranje važna je komponenta ekonomija razvijenih zemalja. Ima jedinstvenu ulogu ne samo u finansijskoj zaštiti i sigurnosti koje pruža pojedincima, ali u stabilnosti i likvidnosti koje pruža finansijskim tržištima i ukupnoj ekonomiji. Rezultati istraživanja sadržani u ovom radu ukazali su da je nedovoljno razvijen sektor životnog osiguranja usko povezan sa usporenim procesom ukupnih ekonomskih reformi, tj. sa ekonomskom nerazvijenosti, visokim stopama nezaposlenosti i niskom kupovnoj moći stanovnika. To bi značilo da bi veća stopa zaposlenosti, rast ličnih dohodaka i opće poboljšanje životnog standarda u zemljama Zapadnog Balkana pozitivno utjecalo na dalji razvoj životnog osiguranja. Može se zaključiti i na temelju dobivenih rezultata da je rast BDP-a u velikoj mjeri determiniran rastom premije životnog osiguranja, te da je uloga sektora životnog osiguranja u finansiranju bh realnog sektora i njegovom daljnjem razvoju izuzetno značajna, ali obzirom na strukturu domaćeg sektora osiguranja, te druge specifičnosti u uzajamnom djelovanju finansijskog i realnog sektora u našoj zemlji, dobivene rezultate treba tretirati sa rezervom.

Potrebno je također riješiti niz problema i provesti neophodne reforme kako bi sektor osiguranja kao važna sastavnica domaćeg finansijskog sistema nastavio rasti i imati snažniji utjecaj u stabilizaciji finansijskog sistema i finansiranju realnog sektora. Posebno je važno jačati segment životnog osiguranja, koji kao oblik dugoročne štednje ima značajno mjesto u skupu institucionalnih investitora i bitan je izvor finansiranja dugoročnih investicija. Takva osobina čini životno osiguranje vrijednim generatorom razvoja realnog sektora.

Zbog pandemije COVID-19 procijenjeni pad prihoda od premija životnog osiguranja na globalnom nivou bio je oko 4% što je prvi tržišni pad ove vrste osiguranja od perioda globalne finansijske krize iz 2008. godine. Značajan rast isplaćenih šteta posebno se očitovao u manje razvijenim zemljama, kao što je i Bosna i Hercegovina gdje su zbog nedostatka zdravstvene zaštite zabilježene prilično visoke stope mortaliteta od COVID-19. S druge strane u razvijenim zemljama većina korisnika životnog osiguranja je tokom pandemije preispitala svoje finansijske planove u smislu osiguranja, dok su mnogi upravo zbog rizika uzrokovanih COVID-19 pandemijom po prvi put zaključili ugovor o životnom osiguranju. Međutim, tržište životnog osiguranja u Bosni i Hercegovini je

zabilježilo pad vrijednosti premije u 2020. godini iako su društva za osiguranje obavijestila sve osiguranike da će i štete prouzokovane pandemijom COVID-19 biti isplaćene po ranije ugovorenim policama.

LITERATURA

1. Cummins D., Cragg M., Zhou B., deFonseka J., The Social and Economic Contributions of the Life Insurance Industry, 2018,
2. Informacija o subjektima bankarskog sistema Federacije Bosne i Hercegovine sa stanjem na dan 31.12.2019. godine
3. Izvještaj o stanju u bankarskom sistemu Republike Srpske za period 01.01.2019. - 31.12.2019. godine
4. Mishkin F. S., Eakins S. G., „Financijska tržišta + institucije“, MATE Zagreb, 2005.
5. Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini“, 2018 Godišnji izvještaj
6. Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini“, 2019 Godišnji izvještaj
7. Statistika tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini“, 2020 Godišnji izvještaj
8. 2020. KLJUČNE INFORMACIJE o tržištu osiguranja u Republici Hrvatskoj
9. <https://amcham.ba/bhs/blog-post/11/utjecaj-pandemije-covid-19-na-trziste-zivotnog-osiguranja>
10. <https://data.oecd.org/insurance/gross-direct-insurance-premiums.htm>
11. <https://www.cbbh.ba>
12. https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/osiguranje/godisnji/god_T1_2019.pdf
13. https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/osiguranje/godisnji/god_T1_2020.pdf
14. <https://www.statista.com/statistics/1060920/insurance-penetration-europe-by-country/>